

Tarihin gölgesinde bir hanım besteci EKSELANSLARI ÖMER PAŞA'NIN ZEVÇESİ

Visual material and text by EMRE ARACI*

Türkler ile Avrupalılar arasındaki müzik münasebetlerinin asırlara dayanan bir geçmişi bulunur. Osmanlılar'ın mehter bandoları, Haydn, Mozart ve Beethoven gibi pek çok Avrupalı besteciye ilham kaynağı olurken, - ki Askeri Senfoni, Mozart'ın Saray'dan Kız Kaçırma Operası ve Türk Marşı bu alanda verilebilecek en güzel örneklerdendir - 18. yüzyıldan itibaren Avrupa askeri bandolarının çoğu da Türkler'den etkilenecek alınan vurmali çalgı aletlerini bunyelerine katmışlar ve bunları çalan askerleri ise Türk kıyafetlerine göre giydirmişlerdir. Buna benzer karşıt bir etkileşimin Osmanlı İmparatorluğu'nda yaşanması ise, orduda yapılan reformlar sırasında kurulan Avrupalı bandolar ile 19. yüzyılda olur. Meşhur İtalyan bestecisi Gaetano Donizetti'nin kardeşi Giuseppe Donizetti'nin, 1827 senesinde İstanbul'a Sultan II. Mahmud'un ordularının müzik direktörü

Musical relations between the Turks and the rest of Europe can be traced back many centuries. The influence exerted by the janissary bands on European composers such as Haydn, Mozart and Beethoven is well-known, The Military Symphony, Die Entführung aus dem Serail (Abduction from the Seraglio) and Rondo a la Turca being good examples. The European military bands of the 18th century not only introduced the percussion instruments of the Ottoman janissary bands, but also their musicians were dressed in Turkish costume. A similar development in the opposite direction, that is the Europeanisation of the Ottoman army band, began in the nineteenth century. It was also during this period that the famous opera composer Gaetano Donizetti's brother, Giuseppe Donizetti, was invited to become Master of Music to Sultan Mahmud II in 1827. He was

An Ottoman Woman Composer

HER EXCELLENCY THE WIFE OF ÖMER PASHA

MARCH COMPOSED BY HER EXCELLENCY THE WIFE OF OMER PACHA.

INTRODUCTION. MARCIA.

tremolando.

Fine. TRIO. marcato. legg.

D. C. alla Marcia.

The musical score is written in two staves (treble and bass clef) and consists of six systems. The first system is labeled 'INTRODUCTION.' and the second system is labeled 'MARCIA.'. The score includes various musical notations such as notes, rests, and dynamic markings. The piece concludes with the instruction 'D. C. alla Marcia.'.

olarak gelmesi, Osmanlı İmparatorluğu'nda resmi anlamda Batı müziği geleneğinin başlangıcı olarak kabul edilebilir. Bu gelenek çerçevesinde yetişen ve eserler veren padişah besteciler arasında Sultan Abdülaziz ve daha da önemlisi piyano için yüzlerce dans parçası besteleyen Sultan V. Murad yer alır.

Bu makalede kişiliği çok yakın bir geçmişte ortaya çıkan, ancak bestelediği marşlar, 19. yüzyılda İngiliz gazetelerinde ve Fransa'da yayımlanmış olan Osmanlı İmparatorluğu'ndan bir hanım bestecinin hayatını bulacaksınız. Ekse-

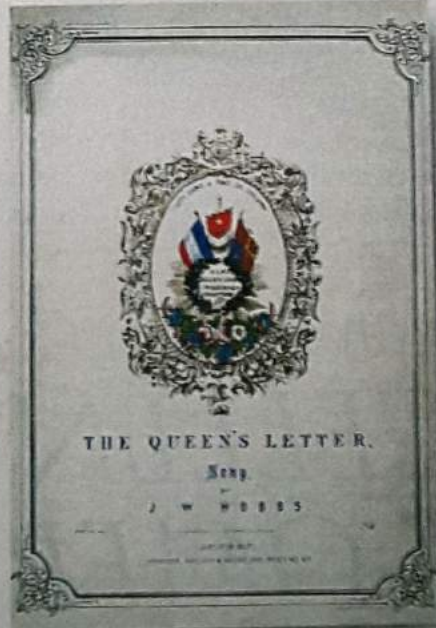
lansları Ömer Paşa'nın zevcesi olarak tanıtılan bu bestecinin varlığını ilk olarak, 13 Ocak 1855 tarihli The Illustrated London News adlı haftalık gazete de yayımlanan bir marşının orijinal notasını, bundan yaklaşık on sene önce Londra'da George Jeffery isimli meşhur bir sahafın tezgahında tesadüfen bulup satın alarak öğrenmiştim. Ancak ne yazık ki gazetede bu hanımın kişiliği hakkında başka hiçbir haber bulunmamaktaydı. Dikkat edilecek olursa bestecinin kendi adı dahi verilmemişti; ondan sadece Ömer Paşa'nın zevcesi olarak bahsedilmekteydi. Ömer Paşa o dönemin meşhur başkumandanı idi. Esasen Macar ve Hırvat bir aileden gelen ve Osmanlı tebasına geçmeden önce adı Mahalya Lattas olan Ömer Paşa, İngiliz ve Fransızlarla beraber Ruslara karşı müttefik olduğumuz Kırım Savaşı sırasında büyük kahramanlıklar göstermişti. Bu yüzden kendisi Avrupa'da da tanınmakta idi. Yine bu konuda yazmış olduğum bir makale sonucu dikkatime getirilen Ivo Andric'in Omer Pacha-Latas isimli biyografik romanı ve araştırmalarım sırasında bazı Avrupa dergile-

Bestelediği marşlar 19. yüzyılda İngiliz gazetelerinde ve Fransa'da yayımlanan ve Ömer Paşa'nın zevcesi olarak anılan hanım bestecinin bir fotoğrafı dahi bulunmuyor. / No photograph has ever been discovered of Ömer Paşa's wife, whose marches were published in France and in British newspapers in the 19th century.

later given the title of paşa, thus becoming known in Turkey as Donizetti Paşa. His arrival also marks the beginnings of a taste for European style music at the Ottoman court, later manifested in works composed by members of the imperial family, including reigning sultans like Abdulaziz, and more prominently Sultan Murad V, who left behind a corpus of unpublished works in autograph, mainly in European dance forms of the period, and all composed for the pianoforte.

The story of an Ottoman woman composer is a fascinating aspect of this interest in European music. Her works were published in British newspapers and in France in the 19th century, yet her identity and the fact that she existed at all only came to light very recently. I discovered this mysterious lady when by sheer chance, about ten years ago, I found and bought an original copy of a march composed by her published in The Illustrated London News dated 13 January 1855. I bought this copy from the stall of the late George Jeffery, a famous second-hand book dealer in Farringdon in London. Unfortunately no biographical information was given about this lady composer in the magazine. Indeed, not even her name appeared. She was introduced solely as 'Her Excellency the wife of Ömer Pascha', in keeping with the etiquette of the period. Ömer Paşa was the famous commander-in-chief of the Ottoman armies at this time, a man of mixed Hungarian and Croatian extraction whose original name was Mahalya Lattas. He was a leading figure during the Crimean War, when Britain and France allied with Turkey against the

rinde rastladığım ipuçları, nihayet bu hanımın kişiliği ve ismi hakkında bazı somut bilgiler oluşturdu. Bunlara göre Ömer Paşa'nın bu bestekar hanımı Macar asıllı bir aileden gelmekte idi; ilk olarak Ömer Paşa'nın çocuklarına müzik dersi vermek için Türkiye'ye gelmiş ve burada kalarak Ömer Paşa ile evlenmiş, haremine girmişti. Esas adı İda olan bu hanım, daha sonra Ömer Paşa gibi Türk adetlerini benimseyerek Saide adını almıştı. İyi bir aileden gelen İda piyanoda son derece kabiliyetli bir icracı idi; hatta yine Andrić'in bildirdiğine göre zamanın meşhur piyano öğretmeni, bugün dahi piyano egzersizleri pek çok piyanist tarafından çalılışan ve aynı zamanda Franz Liszt'e de ders veren Karl Czerny'nin Viyana'da bir süre öğrencisi olmuştu. Onu bu marşları yazmaya iten de şüphesiz eşinin bir başkumandanı oluşuydu.

İda hakkında bir diğer önemli kaynak da İngiliz The Musical Gazette dergisinde 5 Aralık 1857 Aralık tarihinde çıkan bir haber olmuştur. Burada hem hayatı, hem de müzik kariyeri açısından verilen ve bugüne kadar hakkında rastladığımız en geniş kapsamlı bilgi olma özelliğini taşıyan bu haber şöyledir:

"Birkaç Fransız dergisi Ömer Paşa'dan ayrılan eşinin Paris'e geldiğini haber vermektedirler; Patrie tarafından mesleğine ait şu bilgiler verilmiştir: Transilvanya'da doğdu ve 11 yaşındayken Bükreş'teki en iyi yatılı okullardan bir tanesine yollandı. Piyanoda aldığı birkaç ders, şahane müzik kabiliyeti şeklinde kendisini gösterdi ve on beş yaşına ulaştığında bu alette son derece dikkate değer bir kabiliyet sergiledi. Bu zaman içerisinde Wallachia'da askeri kumandan olan Ömer Paşa bir akşam davetinde bu genç hanım ile tanıştı ve müziği de çok sevdiği için ona aşık oldu ve bunu takiben kendisi ile evlendi. Kendisi daha sonra Müslüman adetlerini kabul etti; bir Osmanlı Hanımı'na dönüştü ve evden peşesiz hiç çıkmadı, ancak doğulu adetlerin tersi-

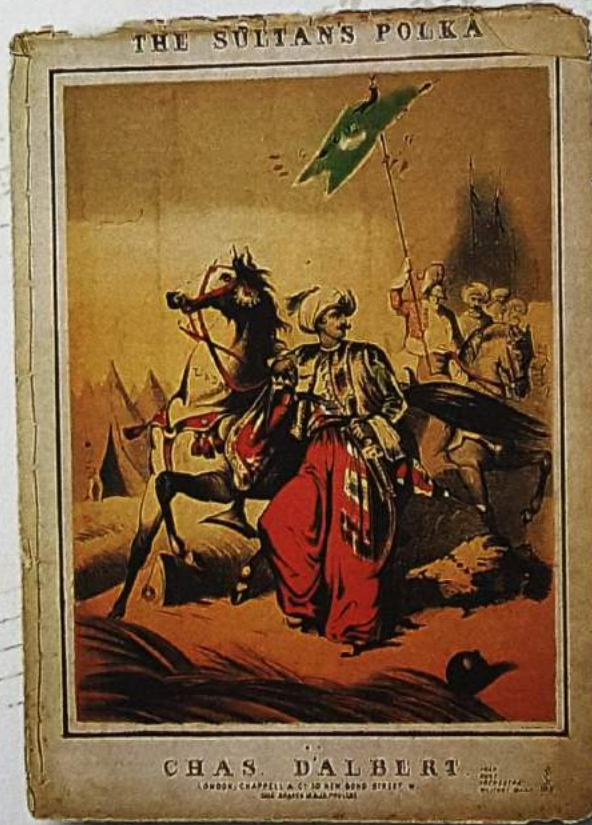
Russians, and thus received a lot of coverage in European press of the period.

As a result of an article which I had written on this topic, a biographical novel by Ivo Andrić, entitled 'Ömer Pacha - Latas', was brought to my attention by a reader, and by means of further research I have at last been able to put together the life of this forgotten composer. According to Andrić she was from a Hungarian family and came to Istanbul to give piano lessons to the children of Ömer Paşa, later marrying him and entering his harem. Her original name was İda, but she took the name Saide in accordance with Turkish custom. Of her musicianship Andrić tells us that İda had been a pupil of Karl Czerny in Vienna, the celebrated piano teacher of his time who taught Franz Liszt and whose piano exercises are still played to this day by many pianists. It appears that her husband's military career was the reason for her composing military marches.

Another important piece of evidence regarding İda's life comes from an article which was published in the The Musical Gazette dated 5 December 1857, which is reproduced here :

'Several French journals having announced the presence in Paris of the divorced wife of Ömer Paşa, the following details of her career are given by the Patrie: - "She was born at Reps, in Transil-

vania, and was sent at the age of eleven to one of the best boarding schools in Bucharest. Some lessons on the piano developed wonderful musical powers, and at the age of fifteen she possessed a remarkable talent on that instrument. It was at that period that Ömer Paşa, who was then the military commandant of Wallachia, met the young lady at a soirée, and being very fond of music, fell in love with her, and subsequently married her. She became quite a Khanoum

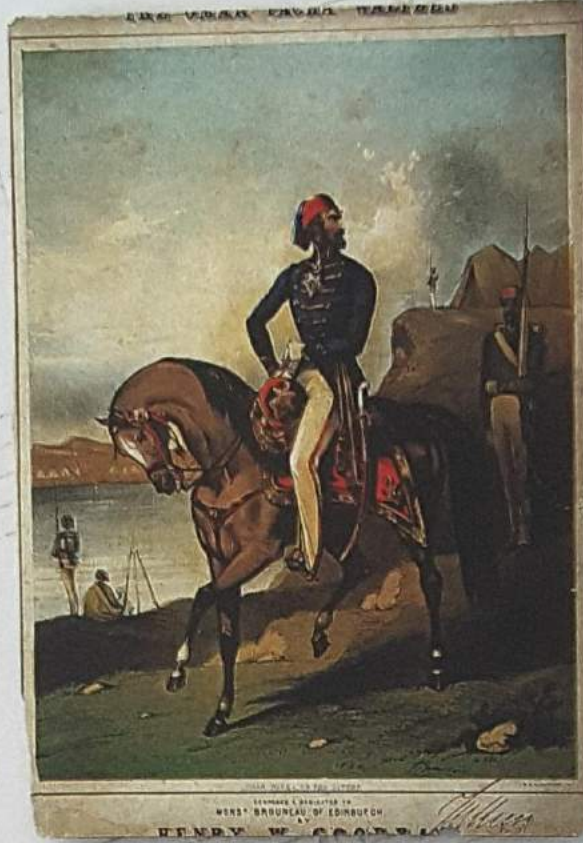
Dönemin diğer Avrupalı dans müziği bestecileri de Ömer Paşa'nın adını taşıyan eserler yazmış, nota kapaklarında onu betimleyen gravürlere yer verilmiştir. / European composers of dance music composed works named after Ömer Paşa, with engraved portraits of him on the covers.

ne eşine bütün savaş meydanlarında eşlik etti. Askerlerinin muhteşemliği karşısında özellikle çok etkilenmiş ve Türk ordularının savaş meydanlarında çaldığı zafer marşları bestelemiştir."

İda'nın Avrupa'da başka marşları da yayımlanmış, Cinq Marches Militaires pour Piano (Piyano için Beş Askeri Marş) Paris'te basılmıştır. The Illustrated London News 27 Mayıs 1854 tarihli sayısında onun başka bir marşını yayımlamıştır.

Ömer Paşa ile ilgili eserler sadece eşinin kendisi için yazmış olduğu marşlardan ibaret değildir; dönemin diğer Avrupalı dans müziği bestecilerinin de onun adını taşıyan eserler yazdıkları görülmektedir. Bunlar arasında Stephen Glover'ın Omar Pasha's March, notası 1853 yılında New

York'ta basılan Charles Wels'in yine aynı adı taşıyan Omar Pasha's March, Henry William West'in The Omar Pacha Polka'sı ve Henry W Goodban'ın Omer Pacha Waltzes isimli vals albümü sayılabilir. Aynı zamanda bu eserlerin nota kapaklarında Ömer Paşa'yı ihtiva eden renkli gravürlere de yer verilmektedir. Bugün Ömer Paşa'nın besteci zevcesi hakkında bildiklerimiz bunlardan ibarettir. Maalesef bugüne kadar yapılan araştırmalarda kendisinin bir resmine dahi rastlamış değiliz. Her ne kadar dönemin hafif müzik tarzında eserler vermiş olsa da, değil Türkiye, Avrupa'da dahi hanım bestecilerin olmadığı bir zamanda faaliyet göstermiş olan İda gerçekten de alanında bir ilk olmalıydı. Marşları eşi savaş meydanlarında çarpışırken çalınan bir hanım besteci olarak ise belki de dünya çapında bir öncülüğe sahipti. Onun bu enerjik, inatçı ve başına buyruk hayatından yola çıkarak, Avrupa'nın daha nice köşelerinde beste ve konserlerine rastlayacağımızdan şüpheli yok.

Henry W. Goodban'ın bestelediği Ömer Paşa Valsleri'nin 1853 yılında Londra'da basılan nota kapağında, Ömer Paşa Tuna kıyılarında at üzerinde betimlenmiş. / Ömer Paşa on horseback on the shores of the Danube. This picture was printed on the cover of the Omer Pasha Waltzes composed by Henry W. Goodban and published in London in 1853.

(Turkish woman), never left the house except veiled and attended, but, contrary to Oriental habits, accompanied her husband in his warlike expeditions. She was greatly delighted with the glory of his arms, and composed triumphal marches, which were played by the Turkish regiments when in battle.' Other marches by İda were also published in Europe at this time, such as Cinq Marches Militaires pour Piano, five military marches for the pianoforte published in Paris, and a march which also appeared in The Illustrated London News of 27 May 1854.

Musical works connected with Ömer Paşa are not restricted to his wife's own compositions. It seems that some other European composers of dance music of this period also composed works named after him.

Stephen Glover's Omar Pasha's March, Charles Wels' Omar Pasha's March, published in New York in 1853, Henry William West's The Omar Pacha Polka and Henry W. Goodban's Ömer Pacha Waltzes are some of these works, which also feature beautiful illustrations of the Ottoman commander-in-chief on their front covers.

Unfortunately this is all the information I have been able to gather so far on the composer wife of Ömer Paşa. I have not been able to find a picture of her either. Even though her music falls into the category of popular music of its period, İda must have been a pioneering lady at a time when women composers were scarce in Europe, let alone in Turkey, and she certainly must have been unique in having her marches performed when her husband was busy charging the enemy on the battlefield. I have no doubt that we will continue to find traces of this energetic, stubborn and independent lady in many corners of Europe.

* Dr. Emre Aracı, Cambridge Üniversitesi'nde müzikolog.

* Dr. Emre Aracı is a musicologist at the University of Cambridge.